

حسارهای در اقتصاد مقاومتی (پیش ضد شکنندگی اقتصادی)

دل پیغامی

استادیار دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق (ع)

علی اصغر سعدآبادی

دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری دانشگاه تهران

شب‌نم نوروزی ک راب

دانش‌آموخته مدیریت دولتی دانشگاه تهران

انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
تهران: بزرگراه شهید چمران،
پل مدیریت
تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲
صندوق پستی ۱۵۹-۱۴۶۵۵
E-mail: isu.press@yahoo.com
فروشگاه اینترنتی:
www.ketabesadiq.ir

کتابسادی

جستارهایی در اقتصاد مقاومتی / رایش، مدسکنندگی (اقتصادی) ■ تألیف: عادل پیغامی، علی اصغر سعدآبادی و
شبیم نوروزی کهرایی ■ ناشر: دانشگاه امام صادق (ع) ■ چاپ اول: ۱۳۹۵ ■ شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: مجتمه چاپ و نشر فی.تر ■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۵۳۳-۱

قیمت: ۹۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: پیغامی، عادل، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور: جستارهایی در اقتصاد مقاومتی / رایش، مدسکنندگی
(اقتصادی) / تألیف: عادل پیغامی، علی اصغر سعدآبادی و شبیم نوروزی کهرایی
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری: ۱۰۲ ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۵۳۳-۱
شناسه افزوده: سعدآبادی، علی اصغر، ۱۳۶۷-
شناسه افزوده: نوروزی کهرایی، شبیم، ۱۳۶۷-
شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)
کد کتابشناسی ملی: ۴۴۴۶۳۰۲

فهرست مطالب

۹		سخن ناشر
۱۱		مقدمه
۱۵		فصل ۱: مبانی نظری
۱۵		تعریف مفاهیم
۱۷		کارایی بازارهای خرد
۱۸		حکمرانی خوب
۱۸		توسعه اجتماعی
۲۲		پیشینه پژوهش
۲۵		عوامل تعیین کننده شکنندگی
۲۸		مدل معادله همزمان
۳۹		یادداشت‌ها
۴۱		فصل ۲: روش‌شناسی پژوهش
۴۳		کاربست دلفی فازی به منظور شناسایی شاخص‌ها
۵۱		یادداشت‌ها
۵۳		فصل ۳: توضیح شاخص‌ها
۵۳		۱- بعد اقتصادی
۵۳		۱-۱- توسعه بخش کشاورزی
۵۴		۲-۱- توسعه زیرساخت‌های صنعتی
۵۶		۳-۱- نرخ سرانه تولید ناخالص داخلی واقعی
۵۶		۴-۱- میزان گستردگی اقتصادی
۵۷		۵-۱- کاهش نرخ بیکاری

- ۵۷ ۶-۱- کاهش نرخ فقر
- ۵۸ ۷-۱- میزان سهولت تجارت آزاد
- ۵۹ ۸-۱- تراز تجاری
- ۶۰ ۹-۱- کاهش استقراض
- ۶۱ ۱۰-۱- افزایش سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی
- ۶۱ ۱۱-۱- تقویت بازده جمع‌آوری مالیات
- ۶۲ ۱۱-۱- کاهش نرخ تورم
- ۶۲ ۱۲-۱- کاهش فاصله طبقاتی
- ۶۳ ۱۰-۱- نرخ دسترسی به منابع طبیعی
- ۶۳ ۲-۱- رشد اجتماعی
- ۶۳ ۱-۲- میزان رفاه
- ۶۴ ۲-۲- کاهش وابستگی
- ۶۵ ۳-۲- کاهش تفاق اجتماعی
- ۶۶ ۴-۲- کاهش تضادهای نرمی
- ۶۸ ۵-۲- نرخ جمعیت تحصیلکرده
- ۶۸ ۶-۲- نرخ مشارکت زنان
- ۶۹ ۷-۲- افزایش استاندارد کیفیت زندگی
- ۶۹ ۸-۲- میزان جمعیت جوان کشور
- ۷۰ ۳-۲- بعد سیاسی
- ۷۰ ۱-۳- ارتقاء ارائه خدمات عمومی
- ۷۱ ۲-۳- انعطاف‌پذیری
- ۷۲ ۳-۳- محافظت و کنترل مرزها
- ۷۲ ۴-۳- امنیت داخلی
- ۷۳ ۵-۳- اقتدار بین‌المللی
- ۷۳ ۶-۳- مشروعیت بین‌المللی
- ۷۴ ۷-۳- کاهش کارآمدی تحریم‌های جهانی
- ۷۶ ۸-۳- میزان عدالت در قوانین
- ۷۷ ۹-۳- استحکام‌بخشی به قوانین
- ۷۷ ۱۰-۳- شفاف‌سازی قوانین
- ۷۷ ۱۱-۳- بهسازی اجرای قوانین
- ۷۸ ۱۲-۳- کاهش فساد اداری

۸۰	۳-۱۳- عبرت آموزی
۸۰	۳-۱۴- برنامه ریزی ترکیبی
۸۳	یادداشت ها
۸۵	فصل ۴ جمع بندی
۸۹	کتابنامه
۹۷	نمایه

فهرست جداول

۲۹	جدول ۱. متغیرهای مؤثر در شکنندگی
۳۰	جدول ۱. شاخص شکنندگی
۳۲	جدول ۳. شاخص کوه
۴۳	جدول ۴. اعداد نشان دهنده متغیرهای کلامی
۴۶	جدول ۵. ابعاد و شاخص های شکنندگی اقتصادی
۵۰	جدول ۶. ابعاد و شاخص های شکنندگی

فهرست شکل ها

۱۷	شکل ۱. میزان ریسک
۲۶	شکل ۲. پیشران های شکنندگی
۲۸	شکل ۳. مدل معادله همزمان
۳۷	شکل ۴. مدل سیستم دینامیکی
۳۸	شماره ۵. منحنی ضد شکنندگی

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ»
 وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُودَ وَ سُلَيْمَانَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
 فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
 (قرآن کریم، سوره مبارکه النمل، آیه شریفه ۱۵)

سخن نشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام به ازسوی ریاست فقید دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می توان مقوله ای محوری و اساسی نامید که وظایف و کارویژه های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می یابد؛ زیرا آن «عدل» بدون «تزکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جاه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می سازد.

از سوی دیگر «سیاست ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست ها در گرو انجام پژوهش های علمی و بهره مندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان های فکری و اجرایی به حساب می آیند و نمی توان آینده درخشانی را بدون توانایی های علمی -

پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام در واقع یک الگوی عملی برای تحقق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم‌اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده، اصول نیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیان‌گذاران و داس آرختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتکاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه‌ای آنان، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتواند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقایسه کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، از بابی سازمانی - کارکردی آن‌ها و بالاخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که - آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کامل و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت و انتخاب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ارضاء)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

حقیقت این است که کشور در دنیای امروز به صورت منزوی فعالیت نمی‌کند و از این رو نمی‌توان هیچ اقتصادی را یافت که در تعامل با دنیای بیرون خود دچار فشار نشده باشد. تلاش برای گریز از این عوامل قطعاً راه‌حل برای عدم مواجهه سازمان‌های اقتصادی با شکست محسوب نمی‌شود؛ زیرا همواره عوامل درگیر در اقتصاد در حال برخورد با مخاطرات جدیدی است، که هر یک می‌تواند در سوق‌دادن آن به مسیر شکست مؤثر باشد.

واژه بحران اقتصادی قابل کاربرد در مجموعه گسسته‌ای از موقعیت‌ها است که در مجموع به ازدست‌دادن میزان زیادی از سرمایه اقتصادی منتهی می‌شود. منشأ اکثر بحران‌های اقتصادی در قرن نوزدهم و بیستم مشکلات بانکاری بوده است، اما در قرن بیست و یکم و با گسترش تعاملات کالا و خدمات، موقعیت‌های خطرآفرین برای سازمان نیز تغییر کرد و عوامل دیگری در دهه اخیر باعث ایجاد یک بحران در اقتصاد شده است که از جمله آن می‌توان به بحران اقتصادی اخیر اتحادیه اروپا در شرایط رکود اقتصادی اشاره کرد؛ به گونه‌ای که برخی از کشورهای عضو این اتحادیه با تأثیرپذیری بسیار بالا از این شرایط رکود، شکست اقتصادی را تجربه کردند. رکود بزرگ اقتصادی سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳ که از ایالات متحده آمریکا آغاز شد به سرعت به سرتاسر

بازارهای مالی اروپا سرایت کرد. کشورهای شمال اروپا تحت تأثیر این بحران دچار مازاد تجاری شدند که به معنای افزایش ارزش پول، کاهش صادرات، رکود و افزایش بیکاری بود و در طرف مقابل در کشورهای جنوبی اروپا مانند ایتالیا، اسپانیا و یونان کسری تراز تجاری و کاهش صادرات روند رقابتی شدن اقتصاد این کشورها را متوقف کرد. بعد از بحران، این کشورها ناگزیر به سخت‌گیری‌های مالی مانند کاهش دستمزدها و افزایش ساعات کار شدند، که این امر منجر به کاهش پیشرفت اقتصادی و مصرف را در پی داشت. در حالی که در آمریکا و به دنبال به دنبال سقوط ارزش اوراق بهادار، بانک‌های مرکزی دو کشور توانستند با خرید این اوراق از کاهش نقدینگی جلوگیری کنند. در اروپا دست‌کم تا پیش از پایان سال ۲۰۱۲ هیچ‌گونه اقدام مشابهی صورت نگرفت و با ادامه روند سقوط اعتبارات، دولت‌های اروپایی راه‌گریز را در کاهش بودجه‌های دولتی و عمومی جستجو کردند. گرچه همه کشورهای حوزه یورو در این مدت از رکود اقتصادی و افزایش نرخ بیکاری رنج بردند، برای کشورهایی مانند یونان، پرتغال و ایتالیا حمل این رنج به مراتب دشوارتر بود. همان‌طور که استیگلیتز^۱ (۱۹۹۴) نیز معتقد است که بازارهای مالی مغز سیستم اقتصادی و کانون اصلی تصمیم‌گیری هستند و چنانچه این بازارها با شکست و نارسایی مواجه شوند، عملکرد کل سیستم اقتصادی آسیب خواهد دید (دادگر و نظری، ۱۳۸۸، ص ۲).

موقعیت تعامل می‌تواند برای افراد و سازمان‌های اقتصادی، جامعه و محیط مشکل‌ساز باشد. بیشترین مخاطره نیز هنگام مواجهه با واقعیت‌های سدید برونزایی است که شرایط رکود اقتصادی تنها یکی از آن‌ها است و می‌تواند به شکست درون اقتصاد و تأثیر بر خروجی آن بیانجامد. توانمندی اقتصادها در مواجهه با این عوامل میزان توانمندی آن‌ها را تعریف می‌کند. گستره این توانمندی شامل شکنندگی به معنی تأثیرپذیری بسیار از این شوک‌های خارجی تا استحکام (عدم تغییر در برابر شوک‌های خارجی) و در حالت عالی آن ضدشکنندگی (بهبود و تقویت در مواجهه با شوک‌های خارجی) است.

با توجه به اهمیت موضوع ضدشکنندگی، به ویژه در سال‌های اخیر و رویارویی کشورهای مختلف با مشکلات آن، پرداختن بدین موضوع برای نیل به اقتصاد مقاومتی ضرورت بالایی دارد. تلاش نویسندگان کتاب نیز به منظور ارائه درک صحیحی از موضوع بوده است، هر چند که در آن دقت نظر و رفت و برگشت‌های متعددی صورت گرفته است، بی‌شک بی‌عیب و نقص نخواهد بود.

محققان تلاش کردند تا مطالعه جامعی را با استعانت از پژوهش‌های نظری و تحسین پیشین جهت ارزیابی ضدشکنندگی اقتصادی برای نیل به اقتصاد مقاومتی صورت دهند. خواندن این کتاب هم برای خطمشی‌گذاران و مدیران دولتی و هم برای حوزة اقتصاد و هم برای آن دسته از خوانندگانی که هنوز فرصت آشنایی با این حوزه را پیدا نکرده‌اند سودمند است.

افرادی که شایسته است تا مراتب تقدیر و تشکر گردآورندگان پیشاپیش تقدیمشان شود و این کتاب را راهنمای ما و کمک‌های ارزنده آنان به سرانجام رسیده است و مؤلفان از حامی این عزیزان به خصوص آقای دکتر مصطفی سمیعی نسب، عضو هیئت علمی و مدیر گروه مطالعات اقتصادی مرکز تحقیقات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)، و آقای باب فاء یاسر سلیمانی کمال تشکر و قدردانی را دارند. امید است تا با درمیان‌داشتن نظرات و پیشنهادات و انتقادات با مؤلفان، کتابی کامل‌تر و مصون‌تر در نسخه‌های بعدی ارائه شود.

عادل پیغامی، علی اصغر سعدآبادی، شبنم نوروزی که ریوی

تهران، اردیبهشت ۱۳۹۵

یادداشت‌ها